

խան քաղաքէն՝ չձեռքարկալուելու համար։ Սպանանէն հասան Պասրա, ուրկէ նաւարկեցին դէպ ի Հնդկաստան։ Իրենց մտած առաջին նաւահանգիստն էր Սուրաթ, Հոս գաղթականութիւն մը հաստատեցին և հիմնեցին երկու եկեղեցիներ։ Ու յետոյ կ'աւելցնէ թէ Սուրաթ իր քովի երկիրներով մին եղաւ Հնդկաստանի այն մասերէն, որ էն աւաջ սերտ յարաբերութիւն հաստատեցին Եւրոպական երկիրներու հետ։

Հնդկահայ երրորդ զլխուն մէջ կը խօսի հայերուն Պենհարի և Պենկալայի մէջ հաստատուելու մասին, և թէ ինչպէս անոնք միայն կերպով հաստատուեցան Սայէ-տապատի մէջ (որ Մուրիշտապատի առևտրական արուարձանն է), Ֆիրմանի մը զօրութեամբ՝ զոր 1665ին հրատարակեց Օրունկզէպէ, Տելհիի Մողոլ կայսրը. «Սա-« յետապատի մէջ — կ'ըսէ նա — հա-« յերը թանկագին ծառայութիւններ մա-« տուցին Պատուարժան Արևելեան Հընդ-« կաստանի Ընկերութեան՝ 1756 արկա-« ծալից տարւոյն մէջ, երբ Հոլուէլ, ու-« իր գերեզմար ընկերները Մուրիշտապատ « տարուեցան Կալկաթայի Պէրէ Հօրի ելե-« բական դէպքէն վերջ »։ Ան միգի կը ծանօթացնէ թէ Պենկալայի մէջ հնագոյն քրիստոնեայ եկեղեցին է՝ Պանտելի հոռվ-մէական Կաթողիկէ եկեղեցին՝ փորթու-կէզներէն կառուցուած 1599ին. անկէ վերջ կու գայ Շինգուբայի հայկական եկեղեցին՝ Մարգար ընտանիքէն հիմնուած 1695ին, և աւարտած 1697ին։ Եկեղեցին նուիրուած էր Ս. Յովհաննու Կարապետի։ Երբ եկեղեցուն նուիրատուն վախճանեցաւ՝ նոյն տարւոյն մէջ իր տապանին վրայ հայերէն ոտանաւոր յիշատակագիր մը դրուեցաւ, որուն ընտիր թարգմանութիւնը կու տայ մեզ Պր. Սեթեան, և որ արժանի է մաս-նաւոր յիշատակութեան՝ անոնց համար որ կը հետաքրքրուին Քրիստոնէութեան յուշակերտներով.

Քրտ. Երեսն (Շարալարիի) Գ. ՅԱՎԱՐԵԱՆ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ԱՏԱ ՆԵԿՐԻ

ՏՂԱՅ

Չարաճճի, նիհար՝ զածած, պատանեակ, Նինաճ դարբինէ մ'և կրնո՞յմէ մ'ոտայնանկ. Ժողովուրդի ծաղիկ, մեծցած շարժիչին լստուերին տակը խոժոռ։

Բոպիկ, բանկոնը բերդգրգուած, վիզը մերկ՝ Աղուոր էր իր սէգ աշերտուն մէջ վայրագ։ Ըստահակի մը տուլումով կը ժրպտէր Անուատամին պաղպաղուն.

Դժոխքի մը մէջ կորսուած հանճար մանկական. Արկիդի, ձողի մէջ կը վազէր անվեհեր. Եւ ամէն փոկ կարծես բռնէր պիտի գայն. Օձագալար գերդ պարոյր.

Ամէն մամուկ կարծես ուզէր բբգըթել Ձրոճել միտերն անոր պատառ առ պատառ, Եւ ամէն ճանկ իր ծայրը սուր բռնեռէր. Նըբբին ձեռքին մէջ անոր։

Սակայն մութէն, սպանալիքէն, վրտանգէն Կ'անցնէր անիջ յաղթողաբար, գեղեցիկ. Լուստանքներու, հայհոյութեանց մէջէն պիղծ՝ Անմեղ՝ անմեղ կ'անցնէր ան։

Մայրամուտին անդորրութիւն մ'երբ կապար կը յարձակէր գործարանին վրայ մըռայլ, Եւ կը ճընշէր յոգնածութիւն մ'անանուս, Կուրծքերը կին մարդերու,

Ոտայնանկներն երբ կապուեցած գէմքերով Կ'աւարտէին գործն առանց խօսք մ'ընելու, Կը թըրթըռար մթնայնից մէջ տրոփուն Ձայն մը, ձայնիկ մը միակ.

Կ'երգէր անի... խոժոռագէմ այն վայրին Ոգին էր տն թեւագեցեցի՝ աննըւած, Ունէր կըկոց մը ձեռքը, երգ մը բերանին Ու կուրծքին մէջ՝ մաշարայ։

...Քըշիկ քըշիկ տրկարացաւ — Տղոց համար Եղեռնաւոր է ողբ ծանր ու անօր. Ար. կը մուծէ ներս ժանտաժուտ փռիչ՝ հոտ Կոկորդին մէջ տոչորուն։

...Քըշիկ քըշիկ ընկճընեցաւ Յոգնութիւնն Եղեռնաւոր է տղոց. — Խըստիւ կը ճընշէ Մարմիններուն վրայ, կը ծծէ արիւննին Անագորոյն եւ անդուլ։

Հարժիշին մօտ՝ որ կը մղընէր մուկեղին,
Անիկա օր մը նըւաղած ինկաւ վարս
Առին տարին գայն զոյգ մ'հուժկու բազուկներ,
Այնպէս անշարժ, անշըշունջ...

Եւ մուծին մէջ տարաւ շարժիւր յառաջ
Իր շառաշունք սոսկալի և փոփոխ —
Խոնջ կը թընէր — ևը դողար այն շառաշում
Մօր մը սրբտին հեծկըտանքն:

—

...Սրբահին խորը կայ մահին մը ճերմակ
Կը հանգչի հոն գէմք մ'անուշիկ դալուկով:
Գործատունին ազնիւ ոգին թըրվողուն
Կը մեռնի այն մահիճում:

Կը մեռնի ան հիւծախտէ — հազն անողոք
Կը ճողքէ կուրծքն, ուրու արդէն իսկ մարմինն:
Գործատունին փակ սոսկումին մէջ մեծցաւ
Կը վերջանայ հիւրդնոցն...

...Ուրեմն արեւ տըւէք ինձ, քիչ մ'արեւիկ
Այս մանչուկին համար որ գայն շտեսաւ բնաւ,
Որ բնաւ չըմպէք ուրախութիւնը կեանքի
Նըլոյլնեղուն իր կնիքն...

Ազատութիւն տըւէք ինձ, ողջ, ուրախ գուարթ,
Բազմակարկաչ ազատութիւնն անտառին
Այս մանչուկին համար որ խաղ չըմանցաւ,
Որ չըմանցաւ հանդէս՝ տօն...

Տըւէք ինձ օ՞ղբ, օ՞ղբ... պէտք ունէին
Օղի հիւանդ՝ կերուած կըրծուած այս թղթերն.
Ո՞վ զլացաւ լոյսն անոր, դաշտերը կանաչ,
Աըրջանքները լուսեղ,

Արչաւանքները բացօթեայ, ծաղիկ՝ բոյն,
Իօլ ծիծաղներն ոսկեղիւնիկ մանկութեան...
Ջըրդեղուած մարդը տխրանաւ կոխներու
Ո՞վ սպաննեց այս մանչուն մէջ...

...Լուծիւն: — Կ'անցնի սարսուռն ու դողն
[ըստներին]
Աըրհակէն: — Մահին մէջ ըսպտակ
Կ'անգչին անշարժ և հանդարտիկ անդամներն.
Լուծիւն... — Յոգնած է ան շատ...

Կը հեծէ 'նդոստ: Մեքենայից դըժնդակ
Շայք գուցէ կ'հրազէ ան. թաւալուն
Գլաններն, արագ ու կորովի թրոխներն
Շըսկայաձև փոկերուն.

Եւ ոսկորները մահամբժ՝ ահաբեկ
Կը յիշն հին ու ցաւագին աշխատանքն:
Այ տըղայ, մի վախնար — դուն շատ տանջւ
[ուցեալ,
Լըմընցողիք արդ — Հանգչէ: —
(Մրրիկներ)

ԶԱՐԹՕՆԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՆ

Այգուն կակուղ սարսուռն
Նոր արթնցներ է դեռ զաւառը փոքրիկ,
Բարձր՝ երազուն լեռներուն
Վերեն արեգը չի փայլի տակաւին:
Վերեւ բարձր՝ երազում լեռներուն
Կը կորսուի երկընթում
Մէգին յետին թափանցկութիւնը ցիրցունդ.
Կ'ելլեն իրերն՝ հոգիներն:

—

Տընակներու գեղջկական՝
Լեռան կողին վըրայ ցըրուած խումբ առ խումբ՝
Կը պատմէ շինջ կիսադէմքն
Անցեալ մ'համակ խաղաղութեան անուշակ.

Ներկայ մ'համակ խաղաղութեան անուշակ
Աղբերակին ջուրն յըստակ
Խոխնջեղով վար՝ կարկաչատ եւ յուշիկ՝
Լըռութեան մէջ կը հըծծէ:

—

Ես կ'երագեմ խարտեշիկ
Վարդ աղջնակ մը որ լեռնէն կ'իջնէ վար,
Մինչ կը վառէ կատարներն
Առաջին լոյսն: — Ան զըւարթ է ու կ'երգէ:

Ջըւարթ է ան, կ'երգէ լոյսին նորածագ.
Աղբերակին ջուրն յըստակ
Կու տայ յուշիկ ու կարկաչատ պատասխան,
Ուերկիւնք շինջ կը ժըպտի:
(Մրրիկներ) Թըգմ. Հ. Ա. ՂԱԶԻՅԱՆ

—

ՎԵՍՏԱՎԱԽՈՐ ԱՔԱՎԱՅԻՐ

Գերպ. Կիւրեղեան Արչ. մահուան առիթ
Սյոյն աւետող վերջալոյսին Ջեր արփի
Ջերդ ուխտաւոր ծերունի, արդ դողդոջուն,
Թողք բերեմ ուսանողացս հոգիի
Ջերմ պաշտամունքն արտասուցովը օծուն:

Գեկտեմբերի մայրամուտի մը ժամուն
Անհետացող անշէջ կայծակ մտածումի,
Դուք քալեցիք զաղափարով օրորուն
Մըխիթարի արահետէն կենդանի:

Պըսակուցեալ սիրովն ազգիս փառքով լի.
Դուք Գեղապալատ, միշտ աղօթող ու ներող,
Բախտէն նըկուն՝ կրեցիք սքընն ալ վըշտի:

Ողբ սրբորին հետ ազգիս՝ պատանք ըլլալ թող՝
Քնարն աստղերու, ալիքներու եւ սիւզի.
Իսկ հոգիներս՝ դամբան, լարիկն՝ Ջեզ կոթնդ:

Սիրող, հիացող ու յարգող
ԻՏԱԼՈՅ ՀԱՅ ՈՒՍ. ՄԻՌՈՒԹԻՒՆ
Բաւառ 6 Գեկտ. 1921